

*Наталія Бойко*



## ІСТОРІОГРАФІЯ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ ТА НАУКОВОГО ДОРОБКУ Ю. С. ВІНОГРАДСЬКОГО

*У статті схарактеризовано історіографію життєвого шляху та наукового доробку сосницького краєзнавця Ю. С. Виноградського. Визначено основні періоди дослідницької праці історика: радянський та сучасний, указані особливості кожного з них. Наголошено на відсутності комплексного дослідження біографії та наукових студій дослідника.*

*Ключові слова: Ю. С. Виноградський, історіографія, Сосницький краєзнавчий музей ім. Ю. С. Виноградського, пам'яткоохоронна діяльність, краєзнавство.*

Юрій Степанович Виноградський (1873–1965) – сосницький історик, краєзнавець, засновник Сосницького краєзнавчого музею, який з 1993 р. носить ім'я свого фундатора. Йому належить значний внесок у розвиток пам'яткоохоронної справи та становлення сучасної мережі музейних закладів у Чернігові та у Сосниці. Краєзнавець став одним із фундаторів громадського Комітету охорони пам'яток старовини і мистецтва на Чернігівщині (1917–1918 рр.) та видавничого товариства «Сіверянська думка» (1917–1919 рр.). У 1919 р. Ю. С. Виноградський був обраний першим головою Чернігівського губернського комітету охорони пам'яток старовини і мистецтва. Навесні 1920 р. він очолив екскурсійне бюро<sup>1</sup>. У квітні 1920 р. його обрали головою відновленої Чернігівської губернської архівної комісії<sup>2</sup>. 1 липня 1920 р. зусиллями Ю. С. Виноградського у Сосниці було відкрито один з перших в Україні історико-археологічний та етнографічний музей<sup>3</sup>. До кола наукових інтересів дослідника входили історичне краєзнавство, археологія, мовознавство, топоніміка, етнографія, фольклор.

Мета статті – проаналізувати історіографію життєвого шляху та краєзнавчих студій Ю. С. Виноградського, визначити здобутки та окреслити перспективи дослідження біографії та наукового доробку краєзнавця.

Про Ю. С. Виноградського широкому загалу мало відомо – він більше знаний у наукових колах. Основний масив публікацій, присвячених його біографії та науковим студіям, становлять невеличкі за обсягом розвідки у місцевій пресі. Постають та науковий доробок краєзнавця почали привертати увагу дослідників ще за його життя, відтак в історіографії можна виділити 2 основні періоди: радянський (1940-і – кінець 1980-х рр.) і новітній (початок 90-х рр. ХХ ст. – до сьогодення).

Більшість з оприлюднених за радянських часів розвідок, присвячених Ю. С. Виноградському, написані у публіцистичному стилі і невеликі за обсягом. У них у загальних рисах окреслено етапи життя краєзнавця, виділено основні напрямки краєзнавчих досліджень, розглянуто діяльність, пов'язану із заснуванням Сосницького краєзнавчого музею ім. Ю. С. Виноградського.

У 1940-х–1960-х рр. побачили світ публікації письменника В. Г. Дрозда<sup>4</sup>, тодішнього завідувача відділу Чернігівського історичного музею І. І. Єдомахи<sup>5</sup>, директора Сосницького краєзнавчого музею Д. І. Лав'юка<sup>6</sup>, заслуженого вчителя УРСР з с. Блестова Менського району М. А. Мишастого<sup>7</sup>, історика, культуролога та письменника

---

© Бойко Наталія Олексіївна – аспірантка кафедри історії та археології України Інституту історії, етнології та правознавства ім. О. М. Лазаревського ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка.

менника В. П. Петрова<sup>8</sup>, О. Проценко<sup>9</sup>, журналістки Н. Ф. Решедько<sup>10</sup>, директора Сосницької середньої школи, вчителя історії І. Л. Сороки<sup>11</sup>, Я. Халімоненка<sup>12</sup>. У них вміщено цікаві відомості про окремі епізоди життя краєзнавця. Так, В. Г. Дрозд описав мужню поведінку Ю. С. Виноградського під час нацистської окупації<sup>13</sup>. Н. Ф. Решедько звернула увагу на широке коло професійного спілкування краєзнавця, наголосила на авторитеті, який він мав у науковому середовищі<sup>14</sup>. О. Проценко також відзначила активні контакти Ю. С. Виноградського з тогочасними вченими, наголошувала, що, попри вік, дослідник продовжував наполегливо працювати<sup>15</sup>. І. І. Єдомаха звертав увагу на пам'яткоохоронну діяльність Ю. С. Виноградського та на значення його археологічних студій, а також зауважував, що дослідник охоче ділився знаннями з підростаючим поколінням краєзнавців<sup>16</sup>. І. Л. Сорока повідомляв, що дружина О. П. Довженка Ю. І. Солнцева під час екранізації повісті «Зачарована Десна» зверталася за консультаціями до Ю. С. Виноградського<sup>17</sup>. У статті М. А. Мишастого наведено інформацію, що роботи Ю. С. Виноградського були відзначені нагородами Міністерства культури та Інститутом археології<sup>18</sup>.

У другій половині ХХ ст. побачили світ публікації, які містили інформацію про роботи краєзнавця. Зокрема, у статті І. Л. Сороки «Слово про ентузіаста-краєзнавця», яка вміщена у журналі «Народна творчість та етнографія» за 1964 р., зазначено загальну кількість наукових робіт Ю. С. Виноградського, проаналізовано найбільш відомі праці, які відображають широке коло наукових інтересів краєзнавця. Серед них історична студія «Сосниця та її околиці», мовознавча – «Назви міст, сіл та річок Чернігівщини», природознавча – «В лісах понад Убіддю»<sup>19</sup>.

Ґрунтовний аналіз наукової діяльності дослідника здійснив В. П. Петров у публікації «Краєзнавець Ю. С. Виноградський», вміщеній в «Українському історичному журналі» за 1966 р. Дослідник проаналізував етнографічні та фольклорні праці Ю. С. Виноградського, при цьому відніс його до науковців старшого покоління, які надавали перевагу дослідженням на регіональному рівні. З-поміж джерел В. П. Петров відзначав кореспонденцію краєзнавця із Всеукраїнською етнографічною комісією<sup>20</sup>. Аналізуючи археологічні студії Ю. С. Виноградського, науковець відніс їх до наступного після Д. Я. Самоквасова та П. В. Голубовського етапу досліджень Сосниччини. Крім того, В. П. Петров навів перелік його основних опублікованих робіт. Порушене дослідником питання про видання праць краєзнавця окремим виданням залишається актуальним понині<sup>21</sup>.

Після смерті краєзнавця його ім'я згадувалося здебільшого напередодні річниць Сосницького краєзнавчого музею. Автори публікацій із вдячністю відзначали внесок Ю. С. Виноградського у заснування музею, збирання та формування колекцій<sup>22</sup>.

Значна частина публікацій радянського періоду була написана за життя краєзнавця або незабаром після його смерті, що робить відомості більш точними, максимально наближеними до автора. З іншого боку, попри інформативність, вони містять чимало ідеологічних перекручень. Наприклад, В. Г. Дрозд та Н. Ф. Решедько наголошували, що у роки фашистської окупації Ю. С. Виноградський мужньо оберігав найцінніші експонати музею – праці В. І. Леніна<sup>23</sup>, хоча з-поміж врятованих ним експонатів були, зокрема, «Статут Великого князівства Литовського» та рукописний «Реєстр законів Литовського князівства» ХVІ ст.<sup>24</sup>. Окрім того, у жодній з публікацій цього періоду не згадувалося, що Ю. С. Виноградський походив із родини священнослужителів, належав до спадкових дворян.

У незалежній Україні відбувається розвиток історичного краєзнавства, пожвавилися спроби персоніфікації історії. Це зумовило зростання уваги дослідників до особистості та наукового доробку Ю. С. Виноградського. Цінні свідчення про краєзнавця вміщено у нарисі І. Ф. Дяченка, оприлюдненому з нагоди 70-річчя заснування Сосницького краєзнавчого музею імені Ю. С. Виноградського у 1990 р.<sup>25</sup> Публікація ґрунтувалася на власних спогадах автора, а також його батька – Ф. М. Дяченка – близького друга та сусіда краєзнавця. Нарис має публіцистичний характер, однак проливає світло на низку маловідомих епізодів з життя дослідника. Особливий наголос у ньому зроблено на нерозумінні, яке відчував Ю. С. Виноградський, особливо наприкінці життя, з боку керівництва музею та місцевої влади.

У 1990 р. побачив світ науковий збірник «Минуле Сосниці та її околиць», у якому кілька публікацій було присвячено Ю. С. Виноградському. М. М. Мірошніченко звернула увагу на його внесок у створення Сосницького краєзнавчого музею, зокрема, навела динаміку збільшення кількості експонатів<sup>26</sup>. В. В. Ткаченко та Л. В. Ясновська оприлюднили статтю про археологічні дослідження Сосницького краєзнавчого музею на чолі з Ю. С. Виноградським<sup>27</sup>. О. Є. Черненко дослідила експонат з археологічної колекції<sup>28</sup>, В. П. Коваленко описав давньоруську зброю, яка містилась у фондах Сосницького краєзнавчого музею<sup>29</sup>, О. М. Веремейчик звернулася до зібраних Ю. С. Виноградським археологічних матеріалів з с. Баби<sup>30</sup>. В. М. Малиневська узагальнила основні напрямки фольклорно-етнографічних студій краєзнавця<sup>31</sup>.

На сучасному етапі дослідники приділяють значну увагу діяльності Ю. С. Виноградського на чолі Сосницького краєзнавчого музею. Про це йдеться, зокрема, у студіях колишнього співробітника районної газети В. Т. Косяненка<sup>32</sup>, директора Сосницького краєзнавчого музею ім. Ю. С. Виноградського М. П. Кравченка<sup>33</sup> та колишнього наукового співробітника цього музею Ф. Ф. Іваненка<sup>34</sup>. М. П. Кравченко повідомляє про постійні контакти Ю. С. Виноградського з провідними вченими, а також про його листування з О. С. Грушевським, яке було знищено у 1937 р. під час арешту краєзнавця<sup>35</sup>.

У 1990-х–2000-х рр. побачили світ праці ніжинського педагога, музейного працівника, журналіста В. М. Пригоровського, присвячені Ю. С. Виноградському. Одна з його перших публікацій була оприлюднена у 1993 р. в журналі «Народна творчість та етнографія». В. М. Пригоровський виокремив основні напрямки краєзнавчих інтересів дослідника: мовознавство, діалектологія, історія, етнографія і фольклор, археологія, дослідження роду Довженків, проаналізував напрацювання Ю. С. Виноградського по кожному з них<sup>36</sup>. У 2004 р. побачив світ історико-краєзнавчий нарис В. М. Пригоровського «Залюблений у землю Сіверську», що являє собою єдину систематизовану працю з даної проблеми. Окрім стислої характеристики напрямків наукових досліджень Ю. С. Виноградського, у ній розміщено бібліографію опублікованих та рукописних робіт краєзнавця, а також статей про нього<sup>37</sup>.

Життєвий шлях та студії Ю. С. Виноградського стали об'єктом досліджень провідних чернігівських науковців: О. Б. Коваленка<sup>38</sup>, В. В. Ткаченка<sup>39</sup>, Л. В. Ясновської<sup>40</sup>, які приділяють особливу увагу пам'яткоохоронній та краєзнавчій діяльності краєзнавця<sup>41</sup>. О. Б. Коваленко є автором більшості біографічних довідок про Ю. С. Виноградського у енциклопедичних виданнях<sup>42</sup>.

Археологічні дослідження Ю. С. Виноградського неодноразово привертала увагу знаних археологів: О. М. Мельниковської<sup>43</sup>, О. М. Веремейчик<sup>44</sup>, В. П. Коваленка<sup>45</sup>, Л. В. Ясновської<sup>46</sup> та інших<sup>47</sup>. Так, О. М. Веремейчик згадувала Ю. С. Виноградського у контексті розвідувальної експедиції І. І. Ляпушкіна на Чернігівщині. Дослідниця відзначила, що І. І. Ляпушкін указував на гарний стан археологічної колекції Сосницького краєзнавчого музею, що, на її думку, було заслугою Ю. С. Виноградського<sup>48</sup>. Л. В. Ясновська навела загальну характеристику археологічних студій краєзнавця, при цьому найбільшу увагу вона приділила давньоруським старожитностям<sup>49</sup>.

У 2010 р. краєзнавці В. М. Пригоровський та П. В. Грищенко впорядкували бібліографічний покажчик Ю. С. Виноградського. Дослідники проаналізували біографію, схарактеризували основні напрямки діяльності історика, навели перелік 88 його публікацій, а також 44 позиції, датованих та 8 недатованих неопублікованих праць<sup>50</sup>. Нині це найбільш повний опублікований перелік студій краєзнавця.

Чимало робіт, присвячених Ю. С. Виноградському, підготував М. П. Адаменко – відомий сосницький поет і прозаїк, член Національної спілки письменників України, лауреат обласних премій ім. Б. Д. Грінченка та М. М. Коцюбинського. Він особисто спілкувався з дослідником наприкінці 1940-х рр., коли навчався у середній школі. У роботах М. П. Адаменка помітно його захоплення Ю. С. Виноградським. Для нього краєзнавець є прикладом громадського сумління, любові до рідного краю<sup>51</sup>. Він високо оцінює значення його наукового доробку, в тому числі для сучасних істориків: «Інформація з історії Сосниці Ю. С. Виноградського абсолютно надійна завдяки

його особистій сумлінності і порядності і завдяки тому, що він заглядав у такі першоджерела, які нам і не снилися»<sup>52</sup>.

У 2013 р. побачив світ публіцистичний нарис М. П. Адаменка «Володар казкових скарбів», який містить чимало біографічних матеріалів про Ю. С. Виноградського, його рукописи. Історичні джерела та факти супроводжуються коментарем автора, який часто по-новому трактує певні епізоди життя дослідника. Наприклад, відмову Ю. С. Виноградського від високих посад та наукових звань автор пояснює тим, що за радянської влади краєзнавцю було небезпечно продовжувати кар'єру юриста, яку він розпочав ще у Російській імперії, до того ж, його родина належала до тогочасних почесних громадян міста, а батько був священником. Зважаючи на це, зауважує письменник, Ю. С. Виноградський обрав найбільш оптимальний шлях, присвятивши подальше життя краєзнавству<sup>53</sup>. У праці наявні численні авторські відступи: уривки власних творів, спогади про інших дослідників, авторське трактування праць краєзнавця. Крім того, М. П. Адаменко здійснив спробу критичного аналізу студій Ю. С. Виноградського. Так, він схарактеризував роботу краєзнавця «До історії колонізації Середньої Чернігівщини» і навіть власне бачення порушених проблем. Наприклад, автор не погоджується з поясненням Ю. С. Виноградським назви топоніму «Убідь» і наводить власне. Студія М. П. Адаменка становить значний інтерес з огляду на багатство джерельної бази, проте визначальною її рисою є помітне захоплення особистістю земляка<sup>54</sup>.

Про Ю. С. Виноградського вміщено інформацію у виданнях, присвячених Сосниці: «Сосницький край у серці України»<sup>55</sup>, «Сосниця і Сосниччина на хвилях віків»<sup>56</sup>, «Сосниця – європейське місто»<sup>57</sup>. У них наведено біографічні дані, у загальних рисах окреслено коло наукових інтересів краєзнавця.

Загальні відомості щодо постаті Ю. С. Виноградського зустрічаються в енциклопедичних виданнях, зокрема, у енциклопедичному довіднику «Чернігівщина»<sup>58</sup>, «Енциклопедії історії України»<sup>59</sup>, «Енциклопедії сучасної України»<sup>60</sup>. Вміщені у них статті характеризують дослідника у контексті його краєзнавчої діяльності та заснованого ним Сосницького краєзнавчого музею.

Інформаційний потенціал студій Ю. С. Виноградського привертає увагу сучасних науковців. Так, до його робіт зверталися І. В. Кондратьєв, П. М. Кулаковський. Вони критично проаналізували наведені ним відомості на підставі інших джерел, вказали на низку неточностей<sup>61</sup>. Співробітники Сосницького краєзнавчого музею ім. Ю. С. Виноградського Т. М. Запорожець<sup>62</sup>, М. М. Мірошниченко<sup>63</sup>, О. І. Сластьон<sup>64</sup> використовують праці Ю. С. Виноградського у своїх публікаціях. Крім того, на сучасному етапі дослідники продовжують оприлюднювати його раніше неопубліковані студії<sup>65</sup>.

Відомості про краєзнавця та Сосницький краєзнавчий музей імені Ю. С. Виноградського наявні у мережі Інтернет<sup>66</sup>. Існує кілька публікацій, присвячених власне йому, в тому числі в інтернет-енциклопедіях<sup>67</sup>. Про Ю. С. Виноградського вміщено короткі згадки на туристичних сайтах<sup>68</sup>, при чому його ім'я згадується здебільшого в контексті створеного ним Сосницького краєзнавчого музею. Слід відзначити, що останнім часом обсяг інформації збільшується.

У квітні 2014 р. переможцем районного конкурсу «Перлини Сосниччини» у номінації «Імена славетних земляків» стала робота авторського колективу Сосницького краєзнавчого музею ім. Ю. С. Виноградського «Ю. С. Виноградський – фундатор і перший директор музею»<sup>69</sup>.

Отже, останнім часом спостерігається тенденція до зростання інтересу до особистості та діяльності Ю. С. Виноградського, свідченням чого є поява нових праць, присвячених краєзнавцю. Втім, життєвий шлях та науковий спадок Ю. С. Виноградського залишаються недостатньо вивченими. Його життєпис понині містить чимало «білих плям», зокрема, мало відомо про арешт Ю. С. Виноградського органами НКВС у 1938 р. Суперечливі оцінки містять праці радянських та сучасних авторів про його діяльність на останньому етапі життя. На сьогодні відсутнє комплексне дослідження наукового доробку краєзнавця. Значна частина студій дослідника зберігається у рукописах у фондах Сосницького краєзнавчого музею ім. Ю. С. Виноградського і

потребує систематизації. Саме тому детальне вивчення усіх етапів життєвого шляху дослідника є важливим завданням сучасних науковців.

1. Державний архів Чернігівської області, ф. Р-593, оп. 1, спр. 314, арк. 1–1 зв.
2. Коваленко О. На варті духовних скарбів України: архівісти Чернігівщини 20–30-х рр. / О. Коваленко // Сіверянський літопис. – 1999. – № 2. – С. 106.
3. Линюк Л. «Працю я поставив в основу життя» / Л. Линюк // Деснянська правда. – 1990. – 14 липня. – С. 4.
4. Дрозд В. Подих віків / В. Дрозд // Комсомолец Чернігівщини. – 1961. – 16 липня.
5. Єдомаха І. Найстаріший краєзнавець області / І. Єдомаха // Деснянська правда. – 1960. – 23 жовтня. – С. 2.
6. Лав'юк Д. Сосницькому краєзнавчому музею 35 років / Д. Лав'юк // Червоний прапор. – 1955. – 30 червня. – С. 2; Лав'юк Д. Краєзнавчому музею – сорок років / Д. Лав'юк // Деснянська правда. – 1960. – 6 липня. – С. 2; Лав'юк Д. Музей – скарбниця культури / Д. Лав'юк // Червоний прапор. – 1958. – 12 січня. – С. 2.
7. Мишастий М. Слід на землі / М. Мишастий // Деснянська правда. – 1965. – 14 вересня. – С. 4.
8. Петров В. П. Краєзнавець Ю. С. Виноградський / В. П. Петров // Український історичний журнал. – 1966. – №1. – С. 116–117.
9. Проценко О. Людина невичерпних знань і енергії / О. Проценко // Червоний прапор. – 1959. – 4 листопада.
10. Решедько Н. Вірність / Н. Решедько // Деснянська правда. – 1973. – 19 квітня. – С. 4; Решедько Н. Життя, присвячене народу / Н. Решедько // Колгоспна правда. – 1963. – 24 грудня; Решедько Н. З любов'ю до Батьківщини / Н. Решедько // Радянський патріот. – 1973. – 28 квітня. – С. 4; Н. Решедько. Мільйон відвідувачів / Н. Решедько // Деснянська правда. – 1971. – 16 листопада. – С. 2; Решедько Н. Син краю наддеснянського / Н. Решедько // Літературна Україна. – 1964. – 5 травня. – С. 4.
11. Сорока І. Л. Слово про ентузіаста-краєзнавця / І. Л. Сорока // Народна творчість та етнографія. – 1964. – С. 58–60.
12. Халімоненко В. В Сосницькому музеї / В. Халімоненко // Червоний прапор. – 1946. – 8 серпня. – С. 2.
13. Дрозд В. Подих віків / В. Дрозд // Комсомолец Чернігівщини. – 1961. – 16 липня.
14. Решедько Н. Вірність / Н. Решедько // Деснянська правда. – 1973. – 19 квітня. – С. 4; Решедько Н. Життя, присвячене народу / Н. Решедько // Колгоспна правда. – 1963. – 24 грудня; Решедько Н. З любов'ю до Батьківщини / Н. Решедько // Радянський патріот. – 1973. – 28 квітня. – С. 4.
15. Проценко О. Людина невичерпних знань і енергії / О. Проценко // Червоний прапор. – 1959. – 4 листопада.
16. Єдомаха І. Найстаріший краєзнавець області / І. Єдомаха // Деснянська правда. – 1960. – 23 жовтня. – С. 2.
17. Сорока І. Л. Слово про ентузіаста-краєзнавця / І. Л. Сорока // Народна творчість та етнографія. – 1964. – С. 59–60.
18. Мишастий М. Слід на землі / М. Мишастий // Деснянська правда. – 1965. – 14 вересня. – С. 4.
19. Сорока І. Л. Слово про ентузіаста-краєзнавця / І. Л. Сорока // Народна творчість та етнографія. – 1964. – С. 58–60.
20. Петров В. П. Краєзнавець Ю. С. Виноградський / В. П. Петров // Український історичний журнал. – 1966. – №1. – С. 116.
21. Петров В. П. Краєзнавець Ю. С. Виноградський / В. П. Петров // Український історичний журнал. – 1966. – №1. – С. 116–117.
22. Бандура П. Сосницькому музею 30 років / П. Бандура. // Деснянська правда. – 1950. – 8 січня. № 6. – С. 4; Чернігівщина: Путівник [упор. А. Левенко та ін.]. – К.:

Облвидав, 1962. – С. 2, 128–129.; Чернігівщина: Путівник-довідник [ред. С. Г. Назаренко]. – К.: Політвидав України, 1967. – С. 96.

23. Дрозд В. Подих віків / В. Дрозд // Комсомолец Чернігівщини. – 1961. – 16 липня; Решедько Н. Вірність / Н. Решедько // Деснянська правда. – 1973. – 19 квітня. – С. 4; Решедько Н. З любов'ю до Батьківщини / Н. Решедько // Радянський патріот. – 1973. – 28 квітня. – С. 4; Решедько Н. Життя присвячене народу / Н. Решедько // Колгоспна правда. – 1963. – 24 грудня.

24. Бойко В. М. Сосниця – європейське місто / В. М. Бойко, В. М. Пригоровський – Чернігів, 2010. – С. 56.

25. Дяченко І. Творець відкритої книги / І. Дяченко // Радянський патріот. – 1990. – 19 червня. – С. 2; 26 червня. – С. 3; 5 липня. – С. 3; 12 липня. – С. 3; 19 липня. – С. 3.

26. Мірошниченко М. М. Сосницькому краєзнавчому музею – 70 років / М. М. Мірошниченко // Минуле Сосниці та її околиць. – Чернігів, 1990. – С. 4–5.

27. Ткаченко В. В. Ю. С. Виноградський про археологічні роботи Сосницького історико-краєзнавчого музею (1920–1955 рр.) / В. В. Ткаченко, Л. В. Ясновська // Минуле Сосниці та її околиць. – Чернігів, 1990. – С. 14–15.

28. Черненко О. Скарб скіфського часу в Сосницькому музеї // Минуле Сосниці та її околиць. – Чернігів, 1990. – С. 15–16.

29. Коваленко В. П. Давньоруська зброя в фондах Сосницького краєзнавчого музею // Минуле Сосниці та її околиць. – Чернігів, 1990. – С. 39–47.

30. Веремейчик О. М. Давньоруське селище «Баба» біля с. Жовтневе // Минуле Сосниці та її околиць. – Чернігів, 1990. – С. 47–49.

31. Малиневська В. М. Ю. С. Виноградський як фольклорист і етнограф / В. М. Малиневська // Минуле Сосниці та її околиць. – Чернігів, 1990. – С. 88–89.

32. Косяненко В. До 75-річчя від дня заснування Сосницького краєзнавчого музею / В. Косяненко // Радянський патріот. – 1995. – 1 липня. – С. 2; Косяненко В. Заради справедливості / В. Косяненко // Радянський патріот. – 2 серпня. – 1990. – С. 3; Косяненко В. Музей-іменинник / В. Косяненко // Радянський патріот. – 8 липня. – 1995. – С. 4; Косяненко В. Скарбниця історії краю / В. Косяненко // Радянський патріот. – 1 липня. – 1995. – С. 2.

33. Кравченко В. П. Сосницький краєзнавчий музей та роль Ю. С. Виноградського у його створенні / В. П. Кравченко // Скарбниця української культури. – Чернігів, 1996. – С. 90–91; Кравченко М. Сосницький краєзнавчий музей / М. Кравченко // Чернігівщина краєзнавча: Календар 2005 [авт.-упорядн. І. Корбач, В. Устименко]. – К., 2004. – С. 452, 454; Кравченко М. Ходив і в сусідні повіти... / М. Кравченко // Радянський патріот. – 1993. – 24 квітня. – С. 4;

34. Іваненко Ф. Краєзнавчий – функціонує / Ф. Іваненко // Радянський патріот. – 1999. – 15 травня. – С. 2.

35. Кравченко М. Сосницький краєзнавчий музей / М. Кравченко // Чернігівщина краєзнавча: Календар 2005 [авт.-упорядн. І. Корбач, В. Устименко]. – К., 2004. – С. 452, 454.

36. Пригоровський В. Народознавчі дослідження Юрія Виноградського / В. Пригоровський // Народна творчість та етнографія. – 1993. – № 4. – С. 23–31.

37. Пригоровський В. Залюблений у землю Сіверську (Ю. С. Виноградський): [історико-краєзнавчий нарис] / В. Пригоровський. – Чернігів, 2004. – 56 с.

38. Коваленко О. Б. Виноградський Юрій Степанович / О. Б. Коваленко // Енциклопедія сучасної України. Т. IV. – К., 2005. – С. 428; Коваленко О. Б. Виноградський Юрій Степанович / О. Б. Коваленко, В. В. Ткаченко, Л. В. Ясновська // Репресоване краєзнавство (20–30-ті роки). – К, 1991. – С. 335–336; Коваленко О. На варті духовних скарбів України: архівісти Чернігівщини 20–30-х рр. / О. Коваленко // Сіверянський літопис. – 1999. – № 2. – С. 106–107; Коваленко О. Б. Нововиявлені документи з історії Музею українських старожитностей ім. В. В. Тарновського / О. Б. Коваленко, В. В. Ткаченко // Скарбниця української культури. – Чернігів, 1996. – С. 6–13; Коваленко О. Неопублікована студія Юрія Виноградського про давньоруські старожитності Чернігова / О. Коваленко, Л. Ясновська // Скарбниця української культури.

– Чернігів, 2006. – Вип. 7. – С. 167–171; Коваленко О. Регіональна історіографія Північного Лівобережжя: витоки. Еволюція, спадщина / О. Коваленко // Україна на порозі ХХІ ст.: актуальні питання історії. – К., 1999. – С. 11–16; Коваленко О. Б. Сосницьке науково-дослідне товариство / О. Б. Коваленко, В. О. Дятлов // Минуле Сосниці та її околиць. – Чернігів, 1990. – С. 87–88; Коваленко О. [Про Ю. С. Виноградського] / О. Коваленко // Чернігівщина краєзнавча: Календар 2005 [авт.-упорядн. І. Корбач, В. Устименко]. – К., 2004. – С. 284, 286.

39. Ткаченко В. В. Історичне краєзнавство: Чернігово-Сіверщина у перше пожиттєве двадцятиріччя / В. В. Ткаченко. – К., 2007. – С. 120–122; Ткаченко В. В. Ю. С. Виноградський про археологічні роботи Сосницького історико-краєзнавчого музею (1920–1955 рр.) / В. В. Ткаченко, Л. В. Ясновська // Минуле Сосниці та її околиць. – Чернігів, 1990. – С. 14–15; Ткаченко В. В. Музеї Чернігівщини в історико-краєзнавчому русі 20–30-х років / В. В. Ткаченко // Скарбниця української культури. – Чернігів, 1996. – С. 88–89; Коваленко О. Б. Виноградський Юрій Степанович / О. Б. Коваленко, В. В. Ткаченко, Л. В. Ясновська // Репресоване краєзнавство (20–30-ті роки). – К., 1991. – С. 335–336.

40. Ясновська Л. В. Ю. С. Виноградський – дослідник давньоруських старожитностей Чернігівщини // Матеріальна та духовна культура Південної Русі. – Чернігів, 2012. – С. 364–367; Коваленко О. Б. Виноградський Юрій Степанович / О. Б. Коваленко, Ткаченко В. В., Ясновська Л. В. // Репресоване краєзнавство (20–30-ті роки). – К., 1991. – С. 335–336; Коваленко О. Неопублікована студія Юрія Виноградського про давньоруські старожитності Чернігова / О. Коваленко, Л. Ясновська // Скарбниця української культури. – Чернігів, 2006. – Вип. 7. – С. 167–171.

41. Коваленко О. Б. Виноградський Юрій Степанович / О. Б. Коваленко // Енциклопедія сучасної України. Т. IV. – К., 2005. – С. 428; Коваленко О. Б. Виноградський Юрій Степанович / О. Б. Коваленко, В. В. Ткаченко, Л. В. Ясновська // Репресоване краєзнавство (20–30-ті роки). – К., 1991. – С. 335–336; Коваленко О. На варті духовних скарбів України: архівісти Чернігівщини 20–30-х рр. / О. Коваленко // Сіверянський літопис. – 1999. – № 2. – С. 106–107; Ткаченко В. В. Історичне краєзнавство: Чернігово-Сіверщина у перше пожиттєве двадцятиріччя / В. В. Ткаченко. – К., 2007. – 215 с.; Ткаченко В. В. Ю. С. Виноградський про археологічні роботи Сосницького історико-краєзнавчого музею (1920–1955 рр.) / В. В. Ткаченко, Л. В. Ясновська // Минуле Сосниці та її околиць. – Чернігів, 1990. – С. 14–15; Ясновська Л. Старожитності IX–XIII ст. Мізинської округи / Л. Ясновська // Сіверянський літопис. – 2008. – № 6. – С. 30–34; Пригоровський В. Залюблений у землю Сіверську (Ю. С. Виноградський): [історико-краєзнавчий нарис] / В. Пригоровський. – Чернігів, 2004. – 56 с.

42. Коваленко О. Б. Виноградський Юрій Степанович / О. Б. Коваленко // Енциклопедія сучасної України. Т. IV. – К., 2005. – С. 428; Коваленко О. Б. Виноградський Юрій Степанович / О. Б. Коваленко, Ткаченко В. В., Ясновська Л. В. // Репресоване краєзнавство (20–30-ті роки). – К., 1991. – С. 335–336; Коваленко О. [Про Ю. С. Виноградського] / О. Коваленко // Чернігівщина краєзнавча: Календар 2005 [авт.-упорядн. І. Корбач, В. Устименко]. – К., 2004. – С. 284, 286.

43. Мельниковська О. М. Могильник юхнівської культури та середньовічне поселення на Чернігівщині / О. М. Мельниковська // Археологія. – К., 1977. – № 24. – С. 60–68.

44. Веремейчик О. М. Давньоруське селище «Баба» біля с. Жовтневе // Минуле Сосниці та її околиць. – Чернігів, 1990. – С. 47–49; Веремейчик О. Розвідувальна експедиція І. І. Ляпушкіна 1947 р. на Чернігівщині / О. Веремейчик // Сіверянський літопис. – 2008. – № 6. – С. 40–47.

45. Коваленко В. П. Давньоруська зброя в фондах Сосницького краєзнавчого музею // Минуле Сосниці та її околиць. – Чернігів, 1990. – С. 39–47.

46. Ясновська Л. В. Ю. С. Виноградський – дослідник давньоруських старожитностей Чернігівщини // Матеріальна та духовна культура Південної Русі. – Чернігів, 2012. – С. 364–367; Ясновська Л. Старожитності IX–XIII ст. Мізинської округи / Л. Ясновська // Сіверянський літопис. – 2008. – № 6. – С. 30–34.

47. Mark B. Shchukin. New finds of «kronenhalsringe» in the Chernigov region, Ukraine and some problems of their interpretation / Mark B. Shchukin, Tat'jana P. Val'kova, Yuri Yu. Shevchenko // Acta Archaeologica. – 1992. – Vol. 63. – P. 39, 56.
48. Веремейчик О. Розвідувальна експедиція І. І. Ляпушкіна 1947 р. на Чернігівщині / О. Веремейчик // Сіверянський літопис. – 2008. – № 6. – С. 45.
49. Ясновська Л. В. Ю. С. Виноградський – дослідник давньоруських старожитностей Чернігівщини / Л. В. Ясновська // Матеріальна та духовна культура Південної Русі. – Чернігів, 2012. – С. 364–367; Ясновська Л. Старожитності IX–XIII ст. Мінської округи / Л. Ясновська // Сіверянський літопис. – 2008 – № 6. – С. 30–34.
50. Юрій Степанович Виноградський: (бібліографічний покажчик) / [упоряд. В. М. Пригоровський, П. В. Грищенко; наук. ред. О. Б. Коваленко]. – Чернігів, 2010. – 39 с.
51. Сосниця і Сосниччина на хвилях віків [авт.-упорядн. М. П. Адаменко та ін.]. – К., 2005. – С. 4–5; Сосницький край у серці України [М. П. Адаменко, Ф. Ф. Іваненко, О. І. Сластьон та ін.]. – Харків, 2005. – С. 3–5.
52. Сосницький край у серці України [М. П. Адаменко, Ф. Ф. Іваненко, О. І. Сластьон та ін.]. – Харків, 2005. – С. 5.
53. Адаменко М. П. Володар казкових скарбів (слідами Ю. С. Виноградського) / М. П. Адаменко. – Ніжин, 2013. – С. 12.
54. Адаменко М. П. Володар казкових скарбів (слідами Ю. С. Виноградського) / М. П. Адаменко. – Ніжин, 2013. – 288 с.
55. Сосницький край у серці України [М. П. Адаменко, Ф. Ф. Іваненко, О. І. Сластьон та ін.]. – Харків, 2005. – С. 3–6, 135–137.
56. Сосниця і Сосниччина на хвилях віків [авт.-упорядн. М. П. Адаменко та ін.]. – К., 2005. – С. 127–137.
57. Бойко В. М. Сосниця – європейське місто / В. М. Бойко, В. М. Пригоровський. – Чернігів, 2010. – С. 32, 53–56.
58. Чернігівщина: енциклопедичний довідник [ред. А. В. Кудрицького]. – К., 1990. – С. 334, 764.
59. Скрипник П. І. Виноградський Юрій Степанович / П. І. Скрипник // Енциклопедія історії України: В 5 т. [редкол.: В. А. Смолій] – Т. 1.: А–В. – К., 2003. – 688 с.
60. Коваленко О. Б. Виноградський Юрій Степанович / О. Б. Коваленко // Енциклопедія сучасної України. Т. IV. – К., 2005. – С. 428.
61. Кондратьєв І. В. Під Литвою, Москвою та Польщею / І. В. Кондратьєв. – Чернігів, 2005. – С. 5, 8, 10, 14, 17 – 18, 20, 28; Кондратьєв І. В. Любецьке староство (XVI – середина XVII ст.) / І. В. Кондратьєв. – Чернігів, 2014. – С. 50, 61, 78, 127, 142; Кулаковський П. Чернігово-Сіверщина у складі Речі Посполитої (1618–1648) / П. Кулаковський. – К., 2006. – С. 11, 17, 19, 22, 34, 49, 451.
62. Запорожець Т. Гостинно запрошуємо до нашого музею / Т. Запорожець // Вісті Сосниччини. – 2006. – 27 травня. – С. 6; Запорожець Т. Кобзарство на Сосниччині / Т. Запорожець // Вісті Сосниччини. – 2007. – 21 липня. – С. 6.
63. Мірошніченко М. М. Історія Сосницького літературно-меморіального музею О. П. Довженка / М. М. Мірошніченко // Скарбниця української культури. – Чернігів, 1996. – С. 90–91; Мірошніченко М. Забутими сторінками / М. Мірошніченко // Радянський патріот. – 1991. – 21 травня. – С. 3; Мірошніченко М. М. Сосницькому краєзнавчому музею – 70 років / М. М. Мірошніченко // Минуле Сосниці та її околиць. – Чернігів, 1990. – С. 4–5; Мірошніченко М. Виноградський Ю. С. – фундатор і перший директор музею / М. Мірошніченко // Сосниця і Сосниччина на хвилях віків [за ред. Адаменка М. П. та ін.]. – К., 2005. – С. 127–137.
64. Сластьон О. Літописна Сосниця / О. Сластьон // Радянський патріот. – 1997. – 26 березня. – С. 4; Сластьон О. Ю. С. Виноградський – фольклорист і етнограф / О. Сластьон // Радянський патріот. – 1996. – 27 липня. – С. 4.
65. Кравченко М. Ненадруковані розвідки Ю. Виноградського / М. Кравченко // Сіверянський літопис. – 1995. – № 4. – С. 136–138.
66. Виноградський Юрій Степанович // Режим доступу: <http://sosnrr.gov.ua/>



news/item/335-vynohradskyi-yurii-stepanovych.

67. Виноградський Юрій Степанович // Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>; [http://history.org.ua/?termin=Vynohradskyj\\_Ju](http://history.org.ua/?termin=Vynohradskyj_Ju).

68. Режим доступу: <http://museum.cult.gov.ua/sosnytskyj-krajeznavchyj-muzej-im-yu-s-vynohradskojo/>.

69. Плющ Л. Нагороди – переможцям конкурсу / Л. Плющ // Вісті Сосниччини. – 2014. – 26 квітня. – С. 1.

*В статтє схарактеризована историографія життєнного пути и научного наследия сосницького краєведа Ю. С. Виноградського. Выделены основные периоды исследовательской работы историка: советский и современный, указанные особенности каждого из них. Указано на отсутствие комплексного исследования его биографии и научных исследований.*

*Ключевые слова: Ю. С. Виноградский, историография, Сосницький краєведческий музей им. Ю. С. Виноградського, охрана пам'ятників старини, краєведєне.*

**Natalia Wojko**

### **The historiography of the lifepath and scientific works of Yu. Vynohrads'kyi**

*The article characterizes historiography of the lifepath and scientific works of Yu. Vynohrads'kyi – regional ethnographer from Sosnytsia. The basic periods of historiography: soviet and modern are distinguished; the main features of each of them are indicated.*

*The majority of soviet period work sare not very large, written in publicistic style. They in general highlight biography of Yu. Vynohrads'kyi, the main directions of his scientific work, the activities connected with foundation of Sosnytsia Regional Ethnography Museum. But some publications of this period have ideological misrepresentations.*

*After proclamation of independence of Ukraine the interest to the personality and scientific works of Yu. Vynohrads'kyi has been increasing. His name is always mentioned with events connected with Sosnytsia Regional Ethnography Museum that was named after Yu. Vynohrads'kyi in 1993. Modern scientists use Yu. Vynohrads'kyi's works in archeology, local history, ethnography, dialectology and in their scientific investigations. Nevertheless, his lifepath still has many «white spots».*

*Thus, the absence of complex investigation of biography and scientific studios of the researcher is emphasized.*

*Keywords: Yu. Vynohrads'kyi, historiography, Sosnytsia Regional Ethnography Museum after Yu. Vynohrads'kyi, preservation of monuments activity, ethnography.*

